

IMPLEMENTAREA DISCIPLINELOR OPȚIONALE ÎN ÎNVĂȚĂMÂNTUL PREȘCOLAR ȘI PRIMAR

INVESTIGAȚIE ÎN CADRUL OPȚIONALULUI DE EDUCAȚIEI PENTRU MEDIU

IMPLEMENTATION OF THE OPTIONAL DISCIPLINES IN PRE- PRIMARY AND PRIMARY CLASSES

INVESTIGATION INTO THE ENVIRONMENTAL EDUCATION OPTIONAL DISCIPLINE

Viorica POP ¹

Rezumat. Schimbările sociale, politice și economice din ultima perioadă, au impus măsuri de reformă a educației și implicit adaptarea învățământului la noile modificări. Rapoartele Comisiei Europene și ale Biroului Internațional pentru Educație din cadrul UNESCO reflectă tendințele majore ale reformelor curriculum-ului în plan european: educația pentru toți, adecvarea instruirii la nevoile fiecărui individ, predarea și învățarea centrate pe elev, relevanța curriculum-ului pentru individ și pentru societate, dezvoltarea unor atitudini și valori dezirabile, dezvoltarea gândirii critice, evaluarea autentică a performanțelor școlare.

Politica educațională actuală exprimă necesitatea unei mai bune cunoașteri a elevilor, pentru a identifica nevoile, interesele de cunoaștere și ritmul dezvoltării fiecăruia. Cadrele didactice își dezvoltă capacități de a adecva situațiile de învățare, conținuturile și materialele educaționale la caracteristicile individuale ale elevului, implicării elevilor în învățare prin crearea unor situații de învățare apropiate de viața concretă.

În acest context **curriculumul elaborat în școală**, urmărește să coreleze mai bine resursele școlii cu dorințele copiilor, contribuind în final la valorizarea fiecărei școli, la crearea unei personalități proprii acesteia prin diferențierea ofertei de educație. Importanța pe care școala o acordă disciplinelor opționale dovedește gradul de performanță la care aceasta a ajuns, precum și modul în care s-a operat schimbarea de mentalități și atitudini la nivel organizațional. În acești ani este foarte important ca elevii să-și aleagă un parcurs individual care poate avea un impact determinant pentru viața lor. Elaborarea curriculum-ului la decizia școlii trebuie să reflecte valențele parteneriatului școală-comunitate, urmărind promovarea valorilor democratice în curriculum, care să permită viitorilor absolvenți să devină cetățeni responsabili în comunitate, formarea competențelor sociale: comunicarea, lucrul în echipă, asumarea responsabilităților, gândirea critică, formarea unor atitudini pozitive. Pentru a cunoaște modul de implementare a disciplinelor opționale la nivel de școală și grădiniță am elaborat un studiu investigativ prin care am propus aplicarea a două programe de opțional de educație pentru mediu și care au constituit instrumente de investigație, nu doar de bună practică. Am investigat astfel opiniile și cunoștințele părinților, elevilor și copiilor și am urmărit să descoperim dificultățile întâmpinate în implementarea lor la clasă. Rezultatele obținute în urma investigației au fost relevante în sesizarea progresului sau regresului copiilor dar și interesul lor pentru studiul altor teme derivate din problematica studiată sau pentru a parcurge alte discipline opționale.

Din punct de vedere al finalității cercetarea este de tip ameliorativ vizând eficientizarea implementării CDS la nivelul învățământului preșcolar și primar. Designul investigativ este unul specific direcției care

¹ Grădinița Otilia Cazimir, Baia Mare, România, e-mail: vioricaypop@yahoo.com

promovează metode centrate pe colaborarea cadrelor didactice, elevilor și părinților în vederea aplicării corecte a metodologiei de implementare a CDȘ în școli și grădinițe.

Cuvinte cheie. Curriculum la decizia școlii; programă de opțional de educație pentru mediu; educație pentru mediu;

Abstract. The issue of creativity is a complex one and, over time, it has been given various interpretations as far as its role in developing personality is concerned (Stoica, A., 1983). It is, however, certain that finding new means and methods to respond to the need for knowledge in children of various ages is a must, as well as taking into consideration the psycho-physical features. Each school object allows the use of active-participative methods which involve the student in the school activity, while stimulating their creativity, which is a compulsory aspect in integrating the individual in the society.

Since we consider the didactic games one of the many means of developing creativity, we have conducted a research through which we have observed the contribution of didactic games to stimulating the creative potential. We have focused the study on Romanian language classes. The Romanian language class aims at nurturing creativity, artistic sensibility and creative imagination. The main method of boosting creative abilities during the Romanian language class is interpreting literary texts, as well as producing new texts.

The development of creativity in school is of main importance, being a premise for personality development and for training the individuals for real-life events. "Why should we do this through games?" we might ask. Because the game provides the emotional and motivational background which allows creative forms of expression. At the same time, the game is the predominant activity at early school ages and any activity in the form of a game becomes more attractive and more interesting, as it involves the whole personality of the student. It is a unique opportunity for expressing their own ideas, for suggesting problem solving strategies demanded by the game.

Key-words: creativity, didactic game, interactive methods.

1. Introducere

Considerând programele de opțional de educație pentru mediu instrumente de investigație studiul de față își propune să prezinte rezultatele unei anchete asupra percepției cadrelor didactice, a părinților și elevilor vizavi de implementarea CDȘ la nivel de grădiniță și ciclu primar..

2. Caracteristicile cercetării realizate

Procesul cercetării a fost orientat de următoarele obiective:

1. Studierea percepției cadrelor didactice părinților și elevilor referitoare la problematica CDȘ.
2. Înregistrarea monitorizarea și compararea rezultatelor obținute de preșcolari și elevi la pretest și posttest în cadrul opționalului de educație ecologică.
3. Stabilirea parametrilor optimi pentru dezvoltarea implementării opționalului educație pentru mediu în învățământul preșcolar și primar

Ipoteza studiului a avut la bază presupunerea că dacă educatoarele și învățătorii aplică adecvat metodologia de implementare CDȘ în instituția școlară atunci va avea loc o optimizare a procesului educativ la aceste discipline. Am presupus de asemenea că elevii și preșcolarii care urmează programa de educație ecologică implementată în acest studiu vor obține rezultate performante în sesiunea de evaluare sumativă

Perioada de cercetare s-a desfășurat între aprilie 2010 și februarie 2011. Fiind o cercetare aplicativă cu caracter descriptiv, mai mult empiric, iar realizarea unei eșantionări fiind imposibilă la acest nivel am selectat aleator un eșantion de cadre didactice, unul de părinți și unul de elevi de clasa a III – a. Eșantionul de cadre didactice a aparținut unor instituții școlare urbane, după cum urmează: Școala „V. Alecsandri”, Școala „L. Blaga”, Școala „N. Stănescu” din Baia Mare, Școala „N. Iorga” Baia Mare, Școala „D. Cantemir” Baia Mare, Grădinița „O. Cazimir”, Grădinița „I. Creangă”, Grădinița „M. Eminescu”, Grădinița nr. 28, Grădinița nr. 25 Baia Mare. Studiul s-a extins și în cadrul unor instituții școlare din mediul rural: Școala generală cu clasele I – VIII Fărcașa, Grădinița cu

program normal Fărcașa, Școala generală cu clasele I – VIII Tâmaia, Grădinița cu program normal Tâmaia, Școala generală cu clasele I – VIII Buzești, Grădinița cu program normal Buzești. Am ales aceste școli tocmai în ideea cuprinderii în eșantion a unor cadre didactice care provin din instituții diferite pentru a putea identifica problematica perceperii CDȘ în medii cât mai variate. Astfel, la studiul nostru au luat parte 25 educatoare, 25 de învățătoare, 50 de părinți, 50 de elevi de clasa a III – a, 50 de preșcolari, în total 200 de subiecți. Elevii de clasa a III-a cărora li s-a aplicat chestionarul au provenit de la Școala „V. Alecsandri”, Baia Mare, iar preșcolarii testați au fost de la Grădinița „O. Cazimir”, Baia Mare.

În tabelul următor am prezentat **caracteristicile** eșantionului de cadre didactice

Tabel 1. Caracteristicile eșantionului de cadre didactice

Vechime la catedră	Total cadre didactice cu funcția didactică	Procentaj reprezentând cadrele didactice cu studii medii	Procentaj reprezentând cadrele didactice cu studii superioare
3 - 10 ani	4 ed./ 5 înv.	78%	22%
10 – 20 ani	4 ed./ 7 înv.	37%	63%
20 – 30 ani	7 ed./ 5 înv.	-	100%
30 – 36 ani	10 ed./ 8 înv.	89%	11%

Eșantionul de părinți a cuprins părinți cu studii medii și superioare din mediul urban și rural. Au fost testați 50 de părinți. În tabelul 2 am prezentat caracteristicile acestui eșantion. Am consemnat procentajul celor cu studii superioare și medii pentru o mai bună analiză și interpretare a datelor obținute.

Tabel 2. Caracteristicile eșantionului de părinți

Număr de părinți	Vârsta	Procentajul părinților cu studii medii	Procentajul părinților cu studii superioare
32	20 - 30 ani	35%	65%
18	30 -40 ani	56%	44%

Având în vedere că programele de opțional propuse în cadrul studiului nostru au vizat atât învățământul preșcolar cât și cel primar am selectat aleator 50 de elevi de clasa a III – a de la Școala „V. Alecsandri” din Baia Mare, pentru a le aplica un chestionar legat de modul de implementare a disciplinei opționale de educație pentru mediu propuse de noi în această investigație. Am optat pentru clasa a III- deoarece și programa pe care am propus-o spre implementare în cadrul studiului se adresează acestui nivel. Elevii au avut un nivel de dezvoltare fizică și intelectuală corespunzătoare vârstei.

În ceea ce privește nivelul preșcolar am selectat două grupe pregătitoare din cadrul Grădiniței cu program prelungit „Otilia Cazimir” Baia Mare, grupa pregătitoare A și grupa pregătitoare B, în total 50 de preșcolari grupe la care a fost implementată programa de educație pentru mediu propusă în investigația noastră.

Eșantionul de conținut a vizat perceperea problematicii CDȘ: etapele de implementare, procesul de ofertare și consultare cu părinții și elevii, performanțele obținute de elevi și preșcolari în cadrul sesiunii de evaluare sumativă. La nivel preșcolar conținutul a urmărit recunoașterea unor contexte specifice educației pentru mediu: poluare fonică, protejarea și îngrijirea plantelor, poluarea aerului.

Metoda de bază aplicată în prima parte a studiului a fost ancheta. Ca instrument de lucru s-a utilizat **chestionarul**. Acesta s-a aplicat cadrelor didactice în aprilie – mai 2010, părinților, elevilor, preșcolarilor în perioada septembrie 2010 cât și în ianuarie 2011. În construcția chestionarelor am urmărit respectarea normelor și recomandărilor metodologice ale unor specialiști pentru ca rezultatele obținute să poată clarifica tema de cercetare aleasă (Popa, Antonesei, Labăr, 2009)

Secțiunea introductivă a prezentat pentru toate cele 3 chestionare scopul cercetării și condițiile de participare – confidențialitate, respect pentru intimitatea subiecților. În cea de-a doua secțiune s-a solicitat subiecților o serie de date biografice utilizate ca determinanți sociali. Ce-a de-a treia secțiune a cuprins întrebări deschise și întrebări închise cu alegere multiplă.

Chestionarul pentru cadrele didactice a cuprins un număr de 10 întrebări, 3 deschise și 7 închise, prin care cercetătorul să poată surprinde perceperea unor dimensiuni ale conceptului CDȘ, metode și mijloace personale de realizare a programei de opțional, în ce măsură s-a primit feed-back din partea părinților și elevilor/ preșcolarilor.

Chestionarul pentru părinți a cuprins un număr de 6 întrebări, 2 deschise și 4 închise. Prin întrebările deschise s-a urmărit descoperirea unor aspecte de profunzime referitoare la avantajele organizării disciplinelor opționale în școală și grădiniță. Întrebările închise au vizat mai degrabă etapele de implementare a opționalului.

Chestionarul pentru elevi s-a aplicat unui număr de 50 de elevi din clasele a III- a B și a III-a D de la Școala „Vasile Alecsandri”, Baia Mare, învățătoare Rad Varvara și Verdeș Adela, la începutul anului școlar 2010-2011 și la finele primului semestru de studiu al disciplinei opționale implementate, cu scopul de a investiga modul în care aceștia au perceput rolul lor foarte important în alegerea opționalului, și dacă opționalul propus le-a trezit interesul pentru studiu. Chestionarul a cuprins un număr de 6 întrebări toate închise cu alegere multiplă, deoarece s-a urmărit descoperirea modului în care elevii percep noțiuni elementare legate de protecția mediului dar și aflarea unor metode adecvate prin care ei să parcurgă programa de opțional de educație pentru mediu. S-a dorit aflarea aportului adus de elevi în alegerea opționalului de educație pentru mediu din anul școlar 2010-2011. Modul de aplicare a constatat în explicarea în prealabil a scopului aplicării acestui chestionar și prezentarea modului de lucru (selectarea unei variante de răspuns sau a mai multor după caz).Autocompletarea a durat 15-20 minute la cele două clase de a III-a. Nu au fost elevi absenți și nu s-au înregistrat refuzuri de a răspunde sau non-răspunsuri. Elevii au participat și au răspuns cu plăcere la chestionarul aplicat.

Un alt instrument utilizat a fost **testul de verificare a cunoștințelor la disciplina opțională educație pentru mediu** aplicat preșcolarilor atât în septembrie, în perioada de evaluare inițială cât și la sfârșitul semestrului I , în cadrul evaluării sumative din cadrul disciplinei opționale de educație pentru mediu. Au participat un număr de 50 preșcolari din grupele pregătitoare A și pregătitoare B de la Grădinița cu program prelungit „Otilia Cazimir” Baia Mare, educatoare Loradana Bocoș și Sanda Lazăr. De menționat faptul că testul a cuprins itemi reprezentați grafic prin desen, iar sarcina preșcolarilor a fost să coloreze cu culoarea verde imagini care corespundeau protejării și cu culoarea neagră imagini care corespundeau distrugerii mediului. Testul a cuprins 6 imagini numerotate de la 1 la 6 din care 2 vizualizau o atitudine de protejare a mediului și 4 reflectau contexte diferite de distrugere a mediului prin poluare și acțiune directă a oamenilor asupra acestuia.

Itemii de evaluare au fost notați prin puncte după cum urmează:

- sarcină realizată integral – 2 p (2 x 6 itemi = 12 p)
- sarcină parțial realizată – 1 p (1x 6 itemi = 6 p)
- sarcină nerealizată – 0 p

Punctajul de referință a totalizat 12 p.

Preșcolarii au rezolvat în totalitate testul în fiecare etapă de aplicare. Testul s-a aplicat fiecărei grupe pregătitoare, copiii primind instrumente de scris necesare rezolvării testului, iar timpul alocat rezolvării a fost de 5-10 minute.

Administrarea chestionarelor și a testului s-a realizat cu acordul direcțiunii fiecărei instituții, dar și cu acordul fiecărui cadru didactic. Cadrele didactice au completat chestionarul în cadrul comisiei metodice, părinții în cadrul ședinței de ofertare a CDȘ pe anul următor și anume în mai 2010, iar preșcolarii și elevii în prima oră de opțional de educație ecologică (octombrie 2010) și în sesiunea din ianuarie 2011 de evaluare sumativă. Administrarea a fost una față în față sub directa îndrumare a cercetătorului.

3. Rezultate și semnificații obținute după aplicarea chestionarelor cadrelor didactice

Prima constatare analizând datele cantitative obținute în urma aplicării chestionarului la cadrele didactice a fost aceea că termenul de CDȘ este bine definit de 32 cadre didactice, restul de 18 dând parțial răspunsuri corecte, incomplete sau total greșite. Cele mai multe răspunsuri corecte vin de

la cadrele didactice din mediul urban ceea ce denotă faptul că în mediul urban accesul la informație în ceea ce privește reformarea curriculum-ului este mai accesibil, cadrele didactice sunt mult mai bine informate și definesc corect termenul de CDȘ. Cele mai multe răspunsuri greșite vin din mediul rural ceea ce relevă faptul că aici termenul nu este înțeles în totalitate. Termenul este confundat cu curriculum de aprofundare, cu disciplinele opționale ba chiar mai mult este definit ca fiind activitate extrașcolară de către cadrele din învățământul preșcolar. Cadrele cu vechime peste 30 ani sunt în situația de a nu cunoaște deloc termenul de curriculum

Doar 24 de cadre didactice cunosc metodologia de implementare a CDȘ în școală, din care 13 au cunoștință de existența comisiei pentru curriculum care ar trebui să existe la nivelul fiecărei instituții școlare. Din totalul de 24 de cadre didactice care au răspuns afirmativ 15 provin din mediul urban și doar 9 din mediul rural. Cadrele didactice din mediul rural cunosc doar parțial și s-ar putea să aplice incorect metodologia de implementare la nivelul școlii. S-ar putea ca acestea să decidă singure ce fel de curriculum la decizia școlii aplică de aprofundare, de extindere sau opțional. În învățământul preșcolar nu se aplică curriculum extins nici cel de aprofundare doar cel opțional. Ținând cont de vechime cadrele didactice cu vechime între 10-30 ani și proveniență din mediul urban au dat răspunsuri corecte.

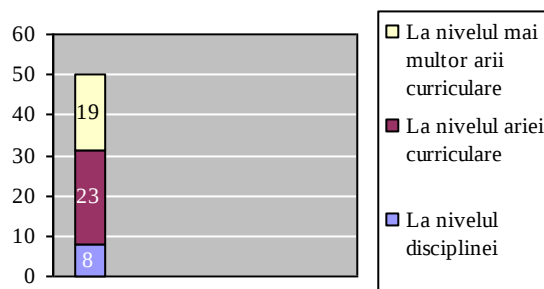
40% din totalul cadrelor didactice cunosc faptul că oferta trebuie prezentată părinților și elevilor corelată fiind cu oferta care o aduce școala și comunitatea. Acest procent arată că de cele mai multe ori cadrele didactice iau probabil propriile decizii în alegerea disciplinei opționale, de cele mai multe ori doar cu acordul părinților, fără a ține cont de oferta școlii sau a comunității. În cele mai multe cazuri elevii nu sunt consultați în alegerea ofertei. De aceea și rezultatele obținute de aceștia nu sunt relevante ei nefiind consultați în acest sens.

În 20% din cazuri disciplina opțională se decide în cadrul primei ședințe cu părinții împreună cu învățătoarea și părinții semnează și procesul verbal, ceea ce este greșit. În mediul rural părinții aleg disciplinele opționale în proporție de 60% din numărul de 20 de cadre intervievate, spre deosebire de mediul urban unde doar 40% fac acest lucru. Aceste răspunsuri au fost considerate greșite deoarece am considerat că elevii nu au fost consiliați în acest sens și nici nu li s-a prezentat oferta școlii.

Cadrele didactice din mediul urban sunt cele care dau cele mai multe răspunsuri corecte la această întrebare, ceea ce ne-a arătat că în instituțiile școlare din mediul urban s-au respectat etapele de alegere a disciplinei opționale, că acestea sunt cunoscute și au fost respectate de către cadrele didactice mult mai mult decât în mediul rural. Probabil că grădinițele și școlile din mediul rural ar fi avut nevoie de mai multă informație în acest sens.

De cele mai multe ori cadrele didactice au abordat opționale la nivelul unei singure arii curriculare implicând cel mult două discipline. Acest aspect reliefează faptul că informațiile cu care au operat preșcolarii sau elevii nu au avut un caracter atât de complex și nu au permis dobândirea de achiziții cognitive de tipul transferului ca cele achiziționate în cadrul unor opționale proiectate crosscurricular sau transcurricular. Opționalele proiectate la nivelul unei singure arii curriculare au limitat într-o oarecare măsură elevii față de cele proiectate la nivelul mai multor arii curriculare. Prezentăm în figura următoare distribuția răspunsurilor primite din partea cadrelor didactice .

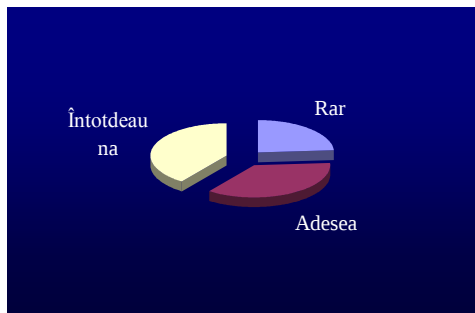
Fig.1 . Distribuția răspunsurilor privind abordarea tipului de opțional de către cadrele didactice

Doar 20 de cadre didactice au promovat tipuri de învățare interdisciplinară, interactivă. Restul de 30 au făcut-o adesea sau foarte rar ceea ce ne-a determinat să concluzionăm că elevii nu au

manifestat prea mare interes față de aceste discipline. Compararea procentajelor poate fi consultată în fig. 2.

Fig. 2. Compararea procentajelor globale de exactitate ale variantelor de răspuns privind măsura în care sunt utilizate tipuri de învățare cu caracter interdisciplinar

A învăța cum să înveți implică ideea că modul în care învață preșcolarii sau elevii este la fel de important ca ceea ce învață și prin ce metode o fac. De aceea această întrebare a fost relevantă în acest sens. Rezultatele obținute au arătat că opțiunile propuse de cadrele didactice au promovat elemente de noutate în planul prelucrării științifice în proporție de 36%, în planul sistemului metodologic doar 18%, iar în cel al evaluării de tip formativ 30%. 16% au promovat toate cele trei domenii în elaborarea programelor de opțional.

Aceste rezultate au arătat că indiferent de tipul disciplinei opționale majoritatea cadrelor didactice au fost preocupate de a elabora programe cu un conținut științific adecvat și au fost interesate probabil de a testa noi forme de evaluare sau au oferit oportunități de a îmbunătăți permanent performanța preșcolarilor sau elevilor prin evaluări formative desfășurate pe parcursul derulării disciplinei opționale.

Acest aspect poate fi interpretat că preocuparea cadrelor didactice a fost foarte mare în ceea ce privește conținutul științific al programei elaborate, pe interesul de a transmite cât mai multe cunoștințe, că s-au concentrat foarte mult pe evaluări formative și mai puțin pe metodologia abordată care ar fi trebuit să stimuleze procesul de învățare al elevilor.

În plan metodologic procentul obținut este minim ceea ce ne-a demonstrat lipsa de interes în a promova metode interactive chiar și de cadrele didactice care au promovat opționale la nivelul mai multor arii curriculare.

Feed-back-ul din partea elevilor a venit „întotdeauna” doar în proporție de 22%, „adeseori” în proporție de 42%, și „rar” în proporție de 16%. Aceste rezultate au fost relevante dacă le-am corelat cu cele obținute la întrebarea 5 și 6, deoarece feed-back-ul vine atunci când elevii sunt motivați să învețe, când metodologia abordată este interactivă, când cadrul didactic este preocupat de conținutul științific oferit, când elevii sunt implicați în activități atractive care să-i stimuleze în procesul de învățare, când nu li se cere doar reproducerea anumitor conținuturi predate, când acestea nu suprasolicitează elevii sau preșcolarii. Procentul obținut prin răspunsul „adesea” ne-a arătat că acest feed-back s-ar fi putut să nu vină întotdeauna ceea ce înseamnă prezența anumitor disfuncționalități în predarea disciplinei opționale. Doar 11 cadre didactice au primit „întotdeauna” feed-back ceea ce înseamnă că ele au fost preocupate să ofere situații de învățare care să stimuleze preșcolarii sau elevii astfel încât ei să participe activ în cadrul orelor de opțional.

Bibliografie

1. Ardelean, D., 2008, *Teoria curriculumului suport de curs, pentru specializările "Pedagogie" și "Pedagogia învățământului primar și preșcolar"*
2. Bârlea, O., 1983, *Folclorul românesc*, Editura Minerva, București
3. Bennet, B., 2007, *Curriculum la decizia școlii*, Editura Atelier Didactic, București

4. Bocoș, M., Jucan, D., 2008, *Fundamentele pedagogiei. Teoria și metodologia curriculumului*, Editura Paralela 45, Pitești
5. Bonnefous, E., 1976, *Omul sau natura*, Editura Politică, București
6. Breben, S., Gongea, E., Ruiu, G., Fulga, M., 2003, *Metode interactive de grup – Ghid metodic* – Editura Arves
7. *Cartea albă a Reformei învățământului din România*, 1995, MI, București
8. Chiș, V., 2002, *Provocările pedagogice contemporane*, Editura PUC, Cluj-Napoca
9. Crețu, C., 1998, *Curriculum diferențiat și personalizat*, Editura Polirom, Iași
10. Cristea, S., 1996, *Fundamentele pedagogice ale reformei învățământului*, Editura Didactică și Pedagogică, București
11. Crișan, A., 1994, *Curriculum și dezvoltare curriculară*, *Revista de pedagogie nr. 3-4 /1994*
12. Cucoș, C., 2002, *Pedagogie*, Editura Polirom, Iași
13. *** *Curriculum național pentru învățământul obligatoriu . Cadru de referință*, 1998, MEN
14. Dewey, J., 1972, *Democrație și educație*, Editura Didactică și Pedagogică, București
15. Delors, J., 2000 , *Comoara lăuntrică. Raportul către UNESCO al Comisiei Internaționale pentru Educație în secolul XXI*, Editura Polirom, Iași
16. D'Hainaut, L. ,1981, *Programe de învățământ și educație permanentă*, E.D.P., București
17. Elliot, J., King, C., 1999, *Enciclopedie generală pentru copii*, Editura Aquila 93, București
18. Ionescu, M., Radu, I., (coord.), 2001, *Didactica modernă*, Editura Dacia, Cluj Napoca
19. Ionescu, M., 2003, *Instrucție și educație. Paradigme, strategii, orientări, modele*, Garamond, Cluj-Napoca
20. Iosifescu, Ș., 2000, *Elemente de management strategic și proiectare*, Editura Corint, București
21. Joița, E., 2003, *Pedagogie și elemente de psihologie școlară* , Editura Arves, Craiova
22. King, A., Schneider, B., 1998, *Prima revoluție globală. O strategie pentru supraviețuirea lumii*, Editura Tehnică, București
23. Labăr, A.V., Popa, L.N., Antonesei, L., 2009, *Ghid pentru cercetarea educației*, Editura Polirom, Iași
24. Macavei, E., 2001, *Pedagogie. teoria educației*, Editura Aramis, București
25. M.E.N., I.S.J. Bistrița, 2000, *Reforma curriculară în grădiniță*

26. Mohan Gh. , Ardelean A.,1993, *Ecologie și protecția mediului*, Editura Scaiul, București,
27. Negreș- Dobridor, I., 2008, *teoria generală a curriculumului educațional*, Editura Polirom, Iași
28. „ *Noul curriculum pentru învățământul preșcolar*” , 2008
29. Oprea,C., L., 2003, *Pedagogie – alternative metodologice interactive*, Editura Universității București
30. Opreș, T., 1963, *Minuni ce nu mai sunt minuni*, Editura Tineretului, București
31. Opreș, T., 1966, *Animale dispărute*, Editura Tineretului, București
32. Păun, E., Iucu, R., 2002, „*Educația preșcolară în România*”, Editura „Polirom”, Iași
33. Potolea, D., Manolescu, M., 2006, *Teoria și metodologia curriculumului*, PIR, București
34. Preda, V., 2000, *Educația pentru știință în grădiniță*, Editura Compania, București,
35. Răuță, C., Cârstea, S., 1979, *Poluarea și protecția mediului înconjurător*, Editura Științifică și Enciclopedică, București
36. Revista învățământul preșcolar – *Educația în anul 2000*, Nr. 3-4\2000, București, 2000;
37. *Revista pentru mediu*, 2003, Editor: Fundația Ecologistă RO GREEN PEACE, Carei
38. Roth, C. E. (1992) *Environmental Literacy: Its Roots,Evolution, and Directions in the 1990s*. U.S.,Massachusetts: ERIC Clearinghouse for Science,Mathematics and Environmental Education - <http://eelink.net/eetap/info19.pdf>
39. Văideanu, G., 1988, *Educația la frontiera dintre milenii*, Editura politică, București
40. Vidu, A., Predețeanu, L., 2004, *Prietenii naturii* Ed. Erc Press, București
41. Vidu, A., 1999, *Folclorul copiilor*, București
42. Vodă, C., 1987, *Din secretele naturii înconjurătoare*, Editura „ Ion Creangă”, București,
43. www.edu.ro